

Cultura

50 anys d'Enciclopèdia Catalana

INMA SAINZ DE BARANDA

Albert Pèlach, director d'Enciclopèdia Catalana

“Enciclopèdia Catalana va fer visible la nostra cultura”

Albert Pèlach, director d'Enciclopèdia Catalana

JOSEP MASSOT
Barcelona

Es el 1965. La resistència intel·lectual catalana antifranquista comença a desbordar el règim. Molts dels seus líders alternen la comissaria o la presó amb la posada en marxa d'iniciatives –de vegades amb més entusiasme que capacitat de gestionar-les– per normalitzar la cultura catalana. El 1962 es va crear Edicions 62, dirigida per Max Cahner i Ramon Bastardes. Tres anys més tard Cahner, que tenia passaport alemany, va tornar de la Fira de Frankfurt amb un exemplar de l'enciclopèdia Garzanti. “Hem de fer el mateix en català”, va dir entusiasta. Va ser el germen de la Gran Enciclopèdia Catalana. Albert Pèlach, el seu director, repassa la història, descriu el present i dibuixa el futur d'un projecte que va començar com una entusiasta iniciativa intel·lectual de l'esquerra catalanista fins que, quan va quedar en mans de Banca Catalana i Jordi Pujol, van ser apartats els seus promotors, després de

plets i baralles els detalls de les quals no s'han explicat en tota la seva amplitud (la relació amor-odi de Pujol i Cahner, les conseqüències del canvi de Carbonell per Carreras, el perquè dels enutjos de Josep Benet, les entrades censurades, el desplaçament dels erudits per la mentalitat financera: “Ilepaculs de la banca!”), els hi deia Joan Fuster) que reflecteixen la història política-cultural de Catalunya. Avui la Fundació la integren Carles Sumarroca, Josep Lluís Vilaseca, Joaquim Boixareu, Angel Castiñeira, Josep Pujol i Ferrusola, Glòria Riera, Antoni Subirà i Jordi Porta (expresident d'Òmnium).

Quina va ser la idea que va originar l'Enciclopèdia Catalana?
Va néixer d'una conversa entre Max Cahner i Enric Lluch. Al principi, es tractava de traduir l'enciclopèdia Garzanti, però de seguida es va passar a un projecte més ambiciós: explicar el món en català i explicar Catalunya al món. Es va demanar a Jordi Carbonell que la dirigís. “Si no la dirigeixes tu, no la farem”. I ell va acabar acceptant.

No sense problemes financers, que van posar en perill

Edicions 62, no és així?

Max Cahner va demanar un crèdit personal d'un milió de pessetes que aviat es va veure que era insuficient. Es va haver de demanar ajuda a Banca Catalana.

...i el projecte va acabar sent confiscat per Banca Catalana

AMBICIÓ UNIVERSALISTA

“Es va passar de voler traduir la Garzanti a aixecar una enciclopèdia universal”

ANTIFRANQUISME

“Es recriminava a Carbonell que allò estigués farcit de gent d'esquerres”

després d'una sonada disputa entre Max Cahner/Eulàlia Duran contra Pujol/Banca Catalana.

Bé, suposo que les accions van ser capitalitzades pel creditor.

Als qui no van viure aquella

Presentació del primer volum el 1970 en el Palau Dalmau

època antifranquista els costa d'imaginar-se com era la relació entre gent de molt diversa ideologia.

Quan se li recriminava a Carbonell que allò estigués farcit de gent d'esquerres, Carbonell replicava que necessitava persones que sabessin bé el català i que eren persones molt motivades pel país. Per redactar l'entrada d'aigua, es va recórrer a Heribert Barrera, que era químic. Va escriure cinc o sis pàgines! De seguida es va veure que allò s'havia de delimitar i va arribar la primera de les moltes crisis.

Com es va resoldre?

El 1969 es van separar Edicions 62 i Enciclopèdia en dues empreses independents. Hi va haver un dur ajust i els finançadors van posar Joan Carreras, que dirigia la Larousse, en lloc de Carbonell. Hi va haver tensions entre Benet i Bastardes i Banca Catalana. Els editors i redactors eren gent molt balladora. Uns volien tirar endavant un projecte de país i altres, els finançadors, només veien que allò era un pou sense fons.

El 1980, coincidint amb l'any que Jodi Pujol entra en la

Generalitat, es crea la Fundació.

Amb les institucions recuperades, es considera que el projecte ha de passar a la societat civil. Es crea la Fundació Enciclopèdia Catalana amb aportacions de cent mil pessetes. Allà hi havia Antoni Forrellad, Joan Casablancas, Antoni Bascompte, Raimon Carrasco...

Quin paper creu que va complir l'Enciclopèdia?

No només el de fer visible la llengua i la cultura catalanes, sinó també la ciència, que fins aleshores s'havia de llegir en castellà o llengües estrangeres. Entre altres llibres, el 1982 es va fer el primer diccionari que va actualitzar el de Pompeu Fabra. Des del 1932 només hi havia la revisió de Ribà.

Quantes enciclopèdies van vendre?

Les dues primeres edicions, dues-centes mil.

Com va evolucionar?

Es va convertir en un grup editorial. El 1983 es va comprar Proa, l'editorial que Cendrós havia mantingut en l'exili. Es van crear La Galera infantil i juvenil, Pòrtic... També tenim els llibres d'artista –Perejaume, Plensa, Amat, Brossa, Dalí– i aviat

#tuitsdecultura

Neil Young retira su música de todos los servicios de streaming

@AdriaPunti
Adrià Puntí Músic

Me he acostumbrado a vivir así, a caminar a tientas entre tinieblas, y en un eterno esconderme dentro de mí misma

@LaEtxebarria
Lucía Etxebarria Escriptora

Concedim que els diners es destinen a finalitats conservacionistes, però quin ésser humà paga 350.000 dòlars per matar un rinoceront?

@JoyceCarolOates
Joyce Carol Escriptora

Les persones perfectes no són reals, les persones reals no són perfectes, així que has de odiar-me pels meus defectes o estimar-me per ser real

@paulocoelho
Paulo Coelho Escriptor

Ara fa 50 anys

Josep Massot i Muntaner

Encara que sembli mentida, ara fa cinquanta anys que es va començar a gestar un dels projectes més importants de la cultura catalana, que en ple franquisme va aconseguir de reunir una gran quantitat d'especialistes en totes les matèries i de donar la primera feina a molts joves que acabaven de sortir de la Universitat i que més endavant esdevindrien persones conegudes i reconegudes. Es tracta de la Gran Enciclopèdia Catalana, una obra col·lectiva que, si no hagués estat per la por de la censura, hauria dut el títol de Gran Enciclopèdia dels Països Catalans, des del moment que els seus impulsors –Max Cahner i Jordi Carbonell sobretot– consideraren prioritari ocupar-se de tots els territoris on era parlada la llengua catalana i cercaren equips que els ajudessin al País Valencià –on comptaven amb la complicitat de Joan Fuster– i a les Illes Balears.

La complicada història de l'Enciclopèdia –complicada des d'un punt de vista intel·lectual, des d'un punt de vista empresarial i des d'un punt de vista diguem-ne personal– no ha estat mai escrita en tota la seva amplitud i la veritat és que donaria per a unes quantes novel·les i per a alguna tesi doctoral.

Evidentment, en aquestes ratlles no puc fer sinó evocar

La complicada història de l'Enciclopèdia donaria per a unes quantes novel·les

alguns records relacionats amb l'aventura de l'Enciclopèdia, que vaig seguir des del primer moment, quan un petit equip, contractat per Edicions 62, treballava en un pis de la plaça de la Universitat, amb la idea d'adaptar una enciclopèdia italiana que només tenia –si no vaig errar– cinc volums. Aviat, però, l'entusiasme de Max Cahner i de Jordi Carbonell no en tingué prou amb les pàgines que aquests volums permetien i es decidí de fer foc nou i d'augmentar tant les entrades

J. MASSOT I MUNTANER, *Premi d'Honor de les Lletres Catalanes*

previstes com la seva extensió.

Quan els fascicles de l'Enciclopèdia començaren a aparèixer, ja s'havien exhaurit els diners que Banca Catalana havia destinat al projecte inicial i la situació econòmica i laboral de l'empresa –unida a la d'Edicions 62, que havia estirat més el braç que la màniga– va crear problemes i més problemes i va donar lloc a episodis fins i tot rocambolescos, com quan uns *descone-*

Vist en perspectiva, l'esforç dut a terme no va ser inútil; encara avui, serveix per a molt

guts van fer desaparèixer tot de fitxers de la casa –aleshores a la plaça Adrià–, amb la finalitat de salvar-los d'una possible destrucció per part de personal descontent.

Amb baralles, amb assemblees, amb vagues i amb tot el que vulgueu, l'Enciclopèdia va tirar endavant, ja no en nom d'Edicions 62, sinó formant part d'una nova empresa darrere la qual hi havia Banca Catalana, amb la qual continuaren els conflictes i les dificultats. En tot cas, però, el projecte inicial no es va estroncar, sinó que es va reconduir una mica, amb la sana intenció de no eternitzar-ne l'aparició i de donar-li una extensió que no sobrepassés els quinze volums. La part del lleó, com era lògic, va correspondre a l'anomenada *secció catalana*, que continuà sota la direcció de Max Cahner.

Vist en perspectiva, l'esforç dut a terme no va ser inútil. Encara avui, malgrat els anys que han passat, l'Enciclopèdia serveix per a molt i conté una informació de primera mà i sovint inèdita fins al moment que va aparèixer. Els qui hi vam treballar sabem les hores que hi vam dedicar i la il·lusió que hi vam posar. Sabem, també, els errors que s'hi van esmunyir o les inevitables imperfeccions de tota mena que no va ser possible d'evitar-hi. El balanç final, però, és plenament positiu i dona fe de la col·laboració fecunda entre centenars de persones, que permeté la creació d'un instrument de treball inexistent fins aleshores i encara insubstituïble.●

Picasso i la seva obra catalana. Però la fundació és una entitat sense ànim de lucre.

Els patrons no són socis capitalistes, sinó que vetllen per l'administració del patrimoni de la fundació. És una economia social, gestionada de mane-

SOCIS DE LARA

“Molts creuen que ens ha comprat Planeta. No som Planeta. Tenim vida pròpia”

HEGEMONIA EN CATALÀ

“El grup 62 té una quota del 32% en català, però només el 12% del mercat total”

ra que faci l'empresa sostenible.

Ha passat, amb la Viquipèdia, el moment enciclopèdic?

Vam ser pioners en posar els continguts en línia. Viquipèdia és la dotzena més consultada del món, una cosa que no es correspon amb

el rànquing del català, no hauria estat possible sense la feina prèvia d'Enciclopèdia.

El 2006 van entrar amb Planeta i la Caixa al Grup 62 i, després de la retirada de La Caixa, són ara socis minoritaris amb Planeta a 62.

Molta gent creu que ens ha comprat Planeta. Som socis de Planeta en una editorial, res més. No som Planeta, tenim vida pròpia

Quan La Caixa va vendre el seu 33 per cent de 62, van intentar quedar en una situació paritària amb Planeta?

Veníem d'un reajustament per sanejar la nostra economia. No podíem comprar les accions.

Es va parlar d'un préstec.

Sí, però els préstecs estan enverinats, cal tornar-los tard o d'hora...
No hi va haver debat?
Hi va haver dues visions. Una, que Enciclopèdia havia de tenir presència a l'accionariat de 62 com a contrapès Planeta, a fi que no tingués el 100%. I la segona, qui ho veia com un negoci per guanyar diners amb el líder a Espanya. Veníem d'una crisi financera i vam acceptar un paper minoritari.

Vostès venien del catalanisme

reivindicatiu. Hi va haver intents de finançar-los per quedar en peu d'igualtat amb Planeta?

No hi va haver intervencions directes en aquest sentit. Potser es va intentar de forma discreta. El senyor Lara era espanyolista, però va invertir en 62 i es va implicar a Catalunya en altres operacions, com en la de l'Avui. Planeta està implantada al territori català i aposta per l'edició en català en un moment que els números no quadren i s'ha perdut un 30 per cent de mercat.

En literatura, un 48%.
Sí, sobretot en ficció. Cada vegada es tradueix menys perquè el cost fix de la traducció l'encareix.

Quina quota en té 62? L'edició catalana fa el dibuix d'un gran caparrot amb moltes potes diminutes.

62 té una quota del 35% del llibre en català, però només el 12% del mercat total a Catalunya. Jo prefereixo dibuixar un altre gràfic. Nosaltres som una locomotora que tira d'una llarga cadena de petits vagons.●

LLEGIU MÉS INFORMACIÓ SOBRE ENCICLOPÈDIA CATALANA AL WEB www.lavanguardia.com/cultura